

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ З МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Навчально-практичний посібник

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Боднарчука Олега Григоровича*

ЮРІНКОМ ІНТЕР
Київ–2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Закладу вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права»
(Протокол № 6 від 30.01.2025 р.)*

Рецензенти:

Микитюк Микола Андрійович — доктор юридичних наук, професор, професор спеціальної кафедри № 1, Інститут Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Остапенко Олексій Іванович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та інформаційного права, Національний університет «Львівська політехніка»;

Чубенко Антон Григорович — доктор юридичних наук, професор, заступник начальника, Полтавська обласна військова адміністрація

Авторський колектив:

Боднарчук О. Г., Гаврик Ю. Г., Джус О. А., Євтушенко А. П., Конанчук О. М.,
Лошицький М. В., Пасіка С. П., Петков С. В., Приходько О. В., Скриньковський Р. М.,
Чемерис С. В., Шамрай Б. М.

Організація заходів з мобілізаційної підготовки та мобілізації за законодавством України: навч.-практ. посіб. / за заг. ред. О. Г. Боднарчука, Київ: Юрінком Інтер, 2025. 256 с.

ISBN 978-966-667-888-4

Навчально-практичний посібник «Організація заходів з мобілізаційної підготовки та мобілізації за законодавством України» підготовлений відповідно до законодавчих та нормативно-правових актів, які визначають правову основу мобілізаційної підготовки та мобілізації.

Висвітлюються правові основи мобілізаційної підготовки та мобілізації в Україні, визначено засади організації цієї роботи, повноваження органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, а також обов'язки підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та обов'язки громадян щодо здійснення мобілізаційних заходів.

Значна увага приділяється організації і порядку бронювання військовозобов'язаних, відстрочці від призову на військову службу під час мобілізації та відповідальності за ухилення від призиву за мобілізацією.

Актуальний для військовозобов'язаних громадян України, резервістів, військовослужбовців і працівників мобілізаційних підрозділів, керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які мають мобілізаційні завдання (замовлення) або завдання з мобілізаційної роботи.

УДК 355.27:34.018](477)(07)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого Forest Stewardship Council®

ISBN 978-966-667-888-4

© Колектив авторів, 2025

© Юрінком Інтер, 2025

Авторський колектив:

Боднарчук Олег Григорович — доктор юридичних наук, професор, начальник групи психологічної підтримки персоналу, Бучанський районний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки Київської області;

Гаврик Юрій Григорович — підполковник, начальник, Бучанський районний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки Київської області;

Джус Олександр Анатолійович — кандидат політичних наук, начальник кафедри соціальної роботи у військах (силах), Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Євтушенко Андрій Петрович — підполковник, заступник начальника — начальник мобілізаційного відділення, Бучанський районний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки Київської області;

Конанчук Олександр Михайлович — підполковник, заступник начальника територіального центру комплектування та соціальної підтримки з психологічної підтримки персоналу — начальник відділу психологічної підтримки персоналу, Київський обласний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки;

Лошицький Михайло Васильович — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, полковник, професор кафедри спеціальної підготовки, Національний університет оборони України;

Пасіка Сергій Петрович — кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Петков Сергій Валерійович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи у військах (силах), Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Приходько Олександр Володимирович — полковник юстиції, начальник управління військового права, представництва в юрисдикційних органах та договірної роботи, Центральне юридичне управління Генерального штабу Збройних Сил України;

Скриньковський Руслан Миколайович — кандидат економічних наук, професор, Львівський університет бізнесу та права;

Чемерис Сергій Володимирович — підполковник, заступник начальника — начальник відділення рекрутингу та комплектування, Бучанський районний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки Київської області;

Шамрай Богдан Миколайович — кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, начальник Центрального юридичного управління Генерального штабу Збройних Сил України.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
----------------	---

РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

1.1. Поняття, завдання та функції територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.....	10
1.2. Поняття, зміст, види, організація і порядок проведення мобілізаційної підготовки та мобілізації.....	21
1.3. Поняття, порядок утворення, функції, права та обов'язки мобілізаційних підрозділів.....	26
1.4. Військово-транспортний обов'язок.....	32
1.5. Фінансове і матеріальне забезпечення під час мобілізації	36
1.5.1. Фінансове і матеріальне забезпечення заходів, пов'язаних з призовом громадян на військову службу під час мобілізації.....	36
1.6. Стимулювання заходів з мобілізаційної підготовки	39

РОЗДІЛ ІІ. ПОВНОВАЖЕННЯ У СФЕРІ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

2.1. Повноваження Верховної Ради України.....	42
2.2. Повноваження Президента України	43
2.3. Повноваження Кабінету Міністрів України	45
2.4. Повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку	48
2.4.1. Повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері економічного розвитку	49
2.5. Повноваження Міністерства оборони України	51
2.6. Повноваження інших центральних органів виконавчої влади та інших державних органів	55
2.7. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим.....	58
2.8. Повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.....	61

2.8.1. Повноваження місцевих органів виконавчої влади	61
2.8.2. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад	64
2.9. Повноваження судових органів та органів прокуратури України.....	67
2.9.1. Повноваження судових органів	67
2.9.2. Повноваження прокуратури України	67

РОЗДІЛ III. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ ПРИЗОВНИКІВ, ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ ТА РЕЗЕРВІСТІВ

3.1. Поняття, мета та завдання військового обліку	70
3.2. Організація військового обліку в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях.....	78
3.3. Забезпечення персонально-первинного військового обліку виконавчими органами сільських, селищних, міських рад	81
3.4. Ведення персонального військового обліку державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями	89
3.5. Порядок взяття на військовий облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів, які працюють в особливих умовах.....	94
3.6. Порядок взяття на військовий облік жінок, які навчаються та здобули освіту за медичною або фармацевтичною спеціальністю	96
3.7. Система військового обліку.....	98

РОЗДІЛ IV. ОBOB'ЯЗКИ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ГРОМАДЯН ЩОДО МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

4.1. Оboв'язки підприємств, установ і організацій щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації.....	122
4.2. Оboв'язки громадян щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації.....	125

**РОЗДІЛ V. ОКРЕМІ АСПЕКТИ БРОНЮВАННЯ
ТА ВІДСТРОЧКИ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ
НА ПЕРІОД МОБІЛІЗАЦІЇ ТА НА ВОЄННИЙ ЧАС**

5.1. Мета бронювання військовозобов'язаних.....	134
5.2. Організація і порядок бронювання військовозобов'язаних	136
5.3. Особливості бронювання працівників для галузей	139
5.4. Відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації	146

**РОЗДІЛ VI. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО МОБІЛІЗАЦІЙНУ
ПІДГОТОВКУ ТА МОБІЛІЗАЦІЮ. ЗАХОДИ ВПЛИВУ
ЩОДО ГРОМАДЯН, ЯКІ НЕ ВИКОНУЮТЬ ОБОВ'ЯЗКИ,
ПЕРЕДБАЧЕНІ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ПРО
МОБІЛІЗАЦІЙНУ ПІДГОТОВКУ ТА МОБІЛІЗАЦІЮ,
ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ**

6.1. Відповідальність за ухилення від призову за мобілізацією	158
6.2. Заходи впливу щодо громадян, які не виконують обов'язки, передбачені законодавством України про мобілізацію	161

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	165
ГЛОСАРІЙ	167
ДОДАТКИ.....	171

ПЕРЕДМОВА

Життя українців, а також їх недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю нашої держави. Про це написав Президент України Володимир Зеленський у своєму Телеграм-каналі. «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека — це найвища соціальна цінність. І наші люди ціною життя, здоров'я й безпеки боронять цей принцип. З честю та гідністю!», — наголосив Володимир Зеленський.

Захист суверенітету і територіальної цілісності України є справою всього українського народу.

Відповідно до частини другої ст. 17 Конституції України оборона, захист суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України покладені виключно на Збройні Сили України. А згідно з частиною 1 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» захист та оборона своєї Вітчизни є конституційним обов'язком кожного громадянина України.

Мобілізаційна підготовка та мобілізація є складовими оборони держави та регулюється наступними нормативно-правовими актами: Законом України «Про оборону України», Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також підзаконними нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до зазначених законів. Керівництво ними здійснює Президент України, який є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, у реалізації заходів з мобілізації задіяні органи публічної влади усіх рівнів в межах їх компетенцій.

Мобілізація триває у термін, визначений Указом Президента України та спирається на основний принцип — принцип централізованого керівництва.

24 лютого 2022 р., після початку повномасштабного російського вторгнення до України, Президент Володимир Зеленський видав Указ «Про загальну мобілізацію». Загальна мобілізація проводиться одночасно на всій території України і стосується національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, підприємств, установ і організацій.

ПЕРЕДМОВА

Основні функції і завдання по забезпеченню процесів, пов'язаних з мобілізацією, виконують територіальні центри комплектування та соціальної підтримки. Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки — структура органів військового управління України, яка покликана замінити собою радянську систему військових комісаріатів, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації¹.

Успішна мобілізація неоцінима для Української Перемоги.

¹ Остапенко Олександр. Удосконалення організаційного та правового механізмів публічного управління мобілізацією. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2024. № 31. С. 55–70.

Розділ І

ПОНЯТТЯ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

- 1.1. *Поняття, завдання та функції територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки*
 - 1.2. *Поняття, зміст, види, організація і порядок проведення мобілізаційної підготовки та мобілізації*
 - 1.3. *Поняття, порядок утворення, функції, права та обов'язки мобілізаційних підрозділів*
 - 1.4. *Військово-транспортний обов'язок*
 - 1.5. *Фінансове і матеріальне забезпечення під час мобілізації*
 - 1.5.1. *Фінансове і матеріальне забезпечення заходів, пов'язаних з призовом громадян на військову службу під час мобілізації*
 - 1.6. *Стимулювання заходів з мобілізаційної підготовки*
-

1.1. Поняття, завдання та функції територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки

Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки — орган військового управління України, що веде військовий облік та здійснює мобілізацію населення. Починаючи з 2022 року ТЦК та СП повністю замінили собою колишню систему військових комісаріатів*.

** На підставі пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України № 1357-IX від 30.03.2021 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку».*

Завдання та функції територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки

Завданнями територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки є виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації, керівництво військовим обліком призовників, військовозобов'язаних та резервістів на території відповідної

1.1. Поняття, завдання та функції територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки

адміністративно-територіальної одиниці, здійснення контролю за його станом, зокрема в місцевих держадміністраціях, органах місцевого самоврядування та в органах, що забезпечують функціонування системи військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (крім СБУ та розвідувальних органів України), забезпечення в межах своїх повноважень адміністрування (територіальні центри комплектування та соціальної підтримки Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя) та ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів (районні територіальні центри комплектування та соціальної підтримки), проведення заходів з приписки громадян до призовних дільниць, призову громадян на військову службу, проведення відбору кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом, участь у відборі громадян для проходження служби у військовому резерві Збройних Сил, підготовка та проведення в особливий період мобілізації людських і транспортних ресурсів, забезпечення організації соціального і правового захисту військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори до Збройних Сил, ветеранів війни та військової служби, пенсіонерів з числа військовослужбовців Збройних Сил та членів їх сімей, участь у військово-патріотичному вихованні громадян, здійснення інших заходів з питань оборони відповідно до законодавства (п. 8 постанови Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 154 «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки», далі — *постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки»*).

Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки відповідно до покладених на них завдань (п. 9 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки»):

- беруть участь разом з відповідними органами управління у сфері освіти у повсякденному керівництві допризовною підготовкою;

- за сприяння місцевих держадміністрацій, виконавчих органів міських рад виконують рішення призовних комісій про направлення громадян України для проходження базової військової служби;

РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ МОБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА МОБІЛІЗАЦІЇ

- взаємодіють з місцевими держадміністраціями з питань залучення громадян на військову службу та проходження громадянами альтернативної (невійськової) служби;

- ведуть військовий облік призовників, військовозобов'язаних та резервістів, а також облік громадян України, які уклали контракт добровольця територіальної оборони, ветеранів війни та військової служби, та інших осіб, які мають право на пенсійне забезпечення відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»;

- здійснюють ознайомлення громадян України з їх правами та обов'язками під час взяття на військовий облік, направлення для проходження базової військової служби, призову на військову службу та проходження зборів, а Центральне управління та регіональні органи СБУ, відповідні підрозділи розвідувальних органів України — під час призову на військову службу та проходження зборів;

- оформлюють та видають військово-облікові документи призовникам, військовозобов'язаним та резервістам;

- забезпечують захист цілісності бази Реєстру, його апаратного та програмного забезпечення, достовірності даних Реєстру, захист від несанкціонованого доступу, незаконного використання, копіювання, спотворення, знищення даних Реєстру, безпеку персональних даних відповідно до Законів України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», «Про захист персональних даних» та міжнародних договорів у сфері захисту інформації, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

- взаємодіють з місцевими держадміністраціями, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування з питань військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час;

- проводять серед населення рекламно-агітаційну роботу із залучення на військову службу за контрактом, службу у військовому резерві, вступу до вищих військових навчальних закладів або військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти;

- проводять агітацію, відбір, вивчення, оформлення документів кандидатів на військову службу за контрактом, у тому числі осіб офіцерського складу, та їх направлення до військових частин, навчальних військових частин (центрів);